

Tarr Ágnes[1]: Beszámoló a Magyar Kriminológiai Társaság legutóbbi tudományos üléséről

Debreceni Jogi Műhely, 2006. évi (III. évfolyam) 2. szám, (2006. április)

„A mediáció lehetőségei a magyar büntetőpolitikai reformfolyamatban”- címmel került megrendezésre, 2006. február 24-én a Magyar Kriminológiai Társaság legutóbbi tudományos ülése. A téma választása osztatlan sikert aratott, hiszen a tudományos élet képviselőin kívül, a büntetőjogi mediációval érintett gyakorló szakemberek, úgymint ügyészek, pártfogó felügyelők, bírák és maguk a jogalkotásért felelős jogász és nem jogász kollégák is képviseltették magukat. A téma aktualitása aligha vitatható, ugyanis egy uniós kerethatározat (2001/220/IB) szerint Magyarországnak is kötelessége, hogy 2006. március 22-i hatállyal megteremtse a közvetítés lehetőségét büntető ügyekben. Hazánkban azonban amint megszokhattuk, nem mennek mindig zökkenőmentesen a dolgok. Az előadásokból kiderült, hogy lesz ugyan közvetítői eljárás a magyar büntetőjogban, de csak előreláthatóan 2007. január 1-jei hatállyal.

Főelőadóként Dr. Soós Lászlót (főosztályvezető, Igazságügyi Minisztérium) hallgathatta minden a téma iránt érdeklődő. A Főosztályvezető Úr beszámolt arról, hogy a Be. és Btk. módosításokat, melyek érintik a közvetítői eljárást, a parlament elfogadta és jelenleg kihirdetésre vár. A büntetőeljárás jogi törvény vádemelés fejezetén belül lett elhelyezve a közvetítői eljárás. Ennek a jogintézménynek tehát az ügyész lesz az egyik legfontosabb mozgató rugója, hiszen ő jogosult, hogy az eljárás felfüggesztése mellett, mediátor elé utalja az ügyet. A részletszabályokat, hogy hogyan fog zajlani a közvetítői eljárás egy külön törvény fogja rendezni, melynek első verziós tervezete az IM honlapjáról letölthető.

Hallhattunk arról, hogy a büntetőpolitikában már másfél évszázada jelen van a bűnelkövetővel szemben az alternativitás keresése. A magyar büntetőeljárásban is vannak az opportunitás jegyében bevezetett jogintézmények, melyek egyértelműen ezt a szemléletet tükrözik, ilyennek tekinthető például a vádemelés elhalasztása. A közvetítői eljárás egy teljes újdonság lesz a büntetőeljárás folyamatában, egy bizonyos polgári jogi szemléletet hoz be az eljárásba, hiszen akkor lesz eredménye, ha a sértett kárát a terhelt megtérítette vagy egyéb módon szolgáltatott jóvátételt.

Magyarországon a mediáció bevezetésének a folyamata 2002-ben kezdődött, ugyanis az Új Bűnmegelőzési Stratégiában már szerepelt. Majd született két Kormány határozat, mely előírta a bevezetését és nem utolsósorban a fent már említett uniós kerethatározat is ezt a kötelezettséget testálta a jogalkotóra. 2004-ben az Igazságügyi Minisztériumban tartott szakértői megbeszélések alkalmával már körvonalazódott, hogy milyen keretek között kerüljön sor az eljárásra.

A közvetítői eljárásról szóló külön törvénytervezet 2005. december végén véleményezésre küldték ki a bíróságok és ügyészségek számára. A gyakorlatért felelős szervek azonban félreértelmezték feladataikat, ugyanis ők nem a külön törvényt, hanem a Be. és a Btk. módosításokat elemezték, és azzal kapcsolatos aggályaikat fejezték ki. (Megjegyzendő, hogy ekkorra már a Be. és Btk. módosítás a Parlament előtt volt, a gyakorlat kritikai megjegyzései tehát elkéstek.) Mindenesetre elkészült a külön törvénytervezet nagyjából 2006. január közepére, de a Kormány nem tárgyalta. Kimondva vagy kimondatlanul, ennek az oka anyagi vonzatú, mert előreláthatólag 400 millió forintba fog kerülni első években a közvetítői eljárás bevezetése, amire a Kormány szerint nincs pénz.

A következő előadást Hatvani Erzsébettől (főigazgató, Igazságügyi Hivatal) hallhattuk. A magyarországi mediációs elképzelések az Igazságügyi Hivatalra testálják a mediátori feladatokat. Az előadó mondanivalóját a mediátorral kapcsolatos elvárások köré csoportosította, illetve kérdés volt, hogy fognak ezeknek az elvárásoknak majd megfelelni.

Kiemelte, hogy a jóvátételen kívül a mediációtól azt is várjuk, hogy a felelősség érzet a terheltben kialakuljon és, hogy reintegrálódjon a társadalomba. Ebben a viszonyban sokkal több figyelmet szentelnek a feleknek, mint a rendes eljárás keretein belül, és hangsúlyozottan jelenik meg a közösség szerepe is.

A mediátortól a nyitott, korlátozásmentes kommunikációt várjuk el, ahol az érzelmek is megjelenhetnek. A mediáció egyértelműen a mellérendeltség elvére épül, de a többi mediációhoz képest, a büntetőjogi azért speciális, mert mégis a büntetőjogi rendszeren belül kell, hogy maradjunk. A mediátornak ebben az eljárásban is függetlennek, semlegesnek kell lennie.

A közvetítői eljárás több szakaszra osztható. Első lépés a mediációra utalás lesz, ahol főszerep az ügyészé, de a bíróságnak is lesz lehetősége a közvetítői eljárás kezdeményezésére. A következő lépcső az eljárást előkészítő szakasz, itt kell a felekkel felvenni a kapcsolatot és beleegyezésükről meggyőződni. Ebben a szakaszban már fontos szerepe van a mediátornak, tulajdonképp generáló szerepe kell, hogy legyen. Ezt követi maga a mediáció, amikor a felek a mediátor segítségével, orientálásával megegyezésre juthatnak. Ezután ha a megegyezés sikerrel zajlik a végrehajtás szakasza következik, amit szintén a mediátor fog nyomon követni. Látjuk tehát, hogy az első szakaszt kivéve a mediátor valamennyi szakasznál jelen van, ezért is nagyon fontos az eljárás sikerében a közvetítők szakmai felkészültsége.

Az előadó hangsúlyozta a képzés fontosságát, hogy ez egy külön szakma ezért megfelelő képzést kell biztosítani, de hangsúlyozni kell, hogy nemcsak a mediátor, hanem az eljárással érintett más személyek felkészítése és képzése legalább ennyire fontos.

A beszámoló utolsó részében arról hallhattunk, hogy a pártfogó felügyelet milyen konkrét lépéseket tett a felkészülés érdekében. Kiemelést érdemel, hogy a pártfogó nem azonos a mediátorral. A mediálást az Igazságügyi Hivatalon belül egy elkülönített csoport fogja végezni, magyarul, aki mediátor az nem készít pártfogó felügyelői véleményt és környezettanulmányt, és nem hajt végre intézkedésként alkalmazott pártfogó felügyeletet. A mediátor tehát egy külön szerepkör, garanciális és összeférhetetlenségi elemeket tartalmazva. 2003- tól folyamatos kapcsolattartás jellemzi a pártfogó felügyeletet külföldi szervekkel, ahol a büntetőjogi mediáció már működik. Különösen szoros az együttműködés a cseh szervekkel, de a kanadai és osztrák modell megismerése is fontos szerepet játszik a felkészülésben. A cseh modell szerint állami szerv végzi a mediálást. Az osztrák megoldás a civil szervezeteken keresztül oldja meg ezt a kérdést, de hozzá kell tenni, hogy ezek a szervezetek 90%-os állami támogatással működnek. Kanada szintén civil szervek útján rendezte a közvetítők feladatkörét, ezek a civil szervezetek szerződésben vannak az igazságszolgáltatással.

Megkezdődött hazánkban egy HEFOP pályázat keretében a pártfogók képzése. Jelenleg 60 pártfogó képzését civil szervek közreműködésével végzik. 89 pártfogó közül lett ez a 60 kiválasztva, elsősorban olyan szempontokat szem előtt tartva, hogy ki az, aki már végzett mediálást. A 60 személy 52%-a tartozik ebbe a kategóriába.

A miért 2007 és miért nem ez év márciusa kérdésére, azt a választ kaptuk, hogy egy törvény csak úgy lehet hatékony, ha az alkalmazásra feljogosított szervek megfelelően felkészülnek az alkalmazásra. Márpedig ennyi időre még Magyarországnak mindenképp szüksége van.

Záró gondolatként az előadó nyugtázta, hogy nem kell többet várni a mediációtól, mint ami. Nyugaton is csak az esetek kis százaléka kerül ebben a formában elintézésre. Azt azonban mindenképp érdemes szem előtt tartani, hogy statisztikai adatok alapján az elvégzett mediációk nagy része sikeres.

A harmadik referátumot Kiss Anna tartotta (osztályvezető helyettes OKRI). Ő némi szkepticizmussal kritizálta a bevezetésre váró jogintézményt. Szerinte a büntetőeljárás tárgya az állam büntetőigényének érvényesítése, ennek keretén belül a feladat a bűncselekmény rekonstruálása, a felelősség megállapítása és a büntetés kiszabása. Alapvető elv, hogy a bűn nem maradhat büntetés nélkül, és az államnak joga van, hogy a büntetőhatalmat gyakorolja. A büntetés kiszabás logikája nem cserélődhet fel a gyógyítás, javítás logikájával. A büntetőhatalom szerinte a bíróság kezében van és hivatkozik a tisztességes eljáráshoz való jogra és a büntetőhatalom megosztásának buktatóira.

Felhívja a figyelmet, hogy egy a közelmúltban tartott konferencián, melyen 127 gyakorló jogász vett részt (főként bírák és ügyészek), egy kérdőívet töltettek ki velük a mediációról. Mindössze ketten adták vissza a kérdőívet kitöltve, a többi gyakorló jogász még nem ismeri a jogintézményt.

Az egyezség és a hatalom vitathatatlan ellentétben áll egymással. Az is felhozható továbbá a mediáció ellen, hogy nem fogja megoldani a büntetőeljárás problémáit. Az előadó véleménye, hogy a közvetítői eljárás legalább olyan bonyolult, mint az igazságszolgáltatás hagyományos útja. Sőt tovább menve, a tervezet az előadó szerint nem mediációs eljárás. Miért?

Az eljárás új szereplője a mediátori köntösbe bújtatott pártfogó felügyelő. Az előadó maga „kisbírónak” nevezné ezt a személyt, hiszen marad az igazságszolgáltatás keretein belül egy valóban diverziós megoldás. Hasonlít ugyan a mediációhoz, de inkább ez egy közbenső eljárás. A szabályai illeszkednek a Be. szabályaihoz, elég ha csak a mediátor kizárása vonatkozó részre gondolunk. Arról már nem is beszélve, hogy a közvetítő hatalmi jogosítványokkal van felruházva, hiszen idéz, utasít, igazolási kérelmet bírál el stb. Az előadó véleménye szerint ez nem mediáció, mert a mediáció probléma megoldásra törekszik, nem jogalkalmazás keretein belül, és a mediátor nem rendelkezik hatalmi jogosítványokkal.

Végezetül három kérdést tett fel a korábbi előadókhoz. Elsőként, hogy a nemzetközi dokumentumok alapján az eljárás minden szakaszában helye van mediációnak, akkor a büntetés végrehajtás szakaszából miért maradt ki a magyar verzióból?

Másodsorban, főszabály szerint a vádemelés előtt van lehetőség a közvetítői eljárásra, de ugyanakkor lehetőség lesz a bírói szakaszban is indítványra élni ezzel a lehetőséggel. A tervezetből kimaradt, hogy az ügyész tehetne ilyen indítványt a bíróság felé. Miért?

Harmadsorban a képzés problémája. Van-e, lesz-e olyan személy, aki mediátor képesítéssel rendelkezik? Illetve, hogy a jogalkalmazónak ismernie kell a külföldi példákat, erre vonatkozóan, milyen előrelépések vannak?

Elsőként Soós László válaszolt a hozzá intézett kérdésekre. Ő kifejezetten örül annak, hogy jogilag szabályozott a mediáció teljes egésze. Valóban egy sajátos mediáció jött létre, mert el kell helyezni ezt az új eljárást a magyar büntetőjogi rendszer sajátosságainak megfelelően. Szó volt arról és vizsgálták is annak a lehetőségét, hogy a büntetés végrehajtás szakaszában is teremtsék meg a mediáció lehetőségét. 2003-ban elkezdődött egy átfogó büntetés végrehajtási reform, de a Kormány nem fogadta el. Az ok egyértelműen az volt, hogy az új Btk. megszületése előtt nincs értelme egy átfogó büntetés végrehajtási reformot végrehajtani.

Azt a Főosztályvezető Úr is elismeri, hogy a közvetítői eljárás egy eszköz a többi között, de nem oldja meg az igazságszolgáltatás problémáit. Arra vonatkozóan, hogy a bírósági szakból miért maradt ki az indítványozók köréből az ügyész, azt a választ kaptuk, hogy nem maradt ki. A módosítás úgy rendelkezik, hogy a tanács elnöke a vádirat kézbesítésével egyidejűleg értesíti a feleket a közvetítői eljárás indítványozásának lehetőségéről. Mivel az ügyésznek nem kell a vádiratot kézbesíteni, ezért értelemszerűen nem történik meg ez a felhívása sem, viszont az ügyészt az eljárás egésze alatt általános indítványtételi jog illeti meg, így semmi nem zárja ki, hogy az ügyész a bírói szakban indítványt tegyen a közvetítői eljárás lefolytatására.

A harmadik kérdésre Hatvani Erzsébet reagált. A külföldi példák jogalkalmazók számára való megismertetéséhez az szükséges, hogy tanulmány formájában magyar nyelven álljanak rendelkezésre. A képzés tekintetében egyetért azzal, hogy komoly képzésre van szükség és amint fentebb is említette egy önálló szakmának tekinti a mediátori szakmát. Szerinte posztgraduális képzés keretein belül kellene megoldani a problémát. Magyarországon egyelőre még nincs ilyen képzés, de már két éve akkreditálásra vár egy kérelem. Egyébként a nyugat – európai megoldásokban is tanfolyam szintű képzések vannak.

A mediáció minden országban más, de minden országban vannak a büntetőjogi mediációnak eljárásjogi garanciái. A hatalmi pozíciót nem látja olyan súlyosnak, mint Kiss Anna, de az tény, hogy valóban egy magyar sajátos eljárási keretbe illeszkedik.

A téma aktualitása és heves vitákat kiváltó volta abban is megmutatkozott, hogy ezt követően hozzászólások tengere következett. Terjedelmi korlátok miatt az általam leginkább érdekesnek tartott felszólalások ismertetésére szorítkozok.

Opóczky László (IM) Kiss Anna előadására reagálva megjegyezte, hogy a cél a közvetítői eljárással a hatékonyság növelése a kártérítés vonatkozásában, vagyis a helyreállítási elemek biztosítása. Nem ért egyet azzal, hogy a mediáció elsősorban nevelés és gyógyítás. A bírói úthoz való jogról pedig, csak annyit, hogy az ügyész jogkörének a bővítésével, az ügyész a megrovás alkalmazásakor és a vádelhalasztásnál is mintegy vélelmezi a bűncselekmény elkövetését. Az eljárás valóban idegen a büntetőeljárástól, ezért is lett csak a legszükségesebb része a Be.-ben szabályozva, és ezért foglalkozik egy külön törvény a részletszabályokkal. Abban sem ért egyet, hogy az eljárás bonyolult lenne.

Következő felszólaló Aczél Anna volt, aki elmondja, hogy maga is végzett mediációs és jóvátételi tanfolyamot. Gyakorlati tapasztalatai azt mutatják, hogy fiatalok ügyében mire ügyészi szakba kerülünk, már a fiatalkorútól tökéletesen idegen az, amit elkövetett. Már messze áll tőle a jóvátétel. Ezért azt a gondolatot veti fel, hogy miért nincs lehetőség, hogy már a nyomozati szakban elkezdődjön a közvetítés. Ő külön választaná a fiatalkorúkra és a felnőttekre vonatkozó szabályozást. Barabás A. Tünde egyetértve az előtte szólóval a rendőrségnek valóban legalább észrevételezési jogot biztosítana.

Cseres Judit pszichológus arról számolt be, hogy többen kollégáival egy osztrák mediátor képzésen vettek részt. Nem érti, hogy miért kellett eddig várni Magyarországon a közvetítői eljárás bevezetésével, csak két példát említve, Ausztriában és Lengyelországban is közel 20 éve működik a közvetítés büntető ügyekben. Felhívja továbbá a figyelmet, hogy azoknál, akik közvetítői eljáráson vesznek részt lényegesen kisebb a visszaesés aránya.

Soós László reagálva arra a felvetésre, miszerint lehetőséget kellene adni, hogy már a nyomozati szakban is legyen közvetítésre lehetőség, egyértelműen kifejti, hogy ezt a Be. jelenlegi rendszere nem teszi lehetővé. Véleménye szerint egy vizsgáló nem is biztos, hogy

helyesen meg tudja ítélni ezt a kérdést. Egyébként már az ellen is komoly tiltakozások vannak, hogy az ügyészség kvázi bírói funkciókat kap.

Azt hiszem végeláthatatlan még egy bizonyos ideig a „magyar büntetőjogi mediáció” körüli viták sorozata. A vitára, az új ötletekre és az eszmecserére azonban mindig szükség van, hiszen ez vihet egy jogintézményt a tökéletesítés útjára. Személy szerint nekem is vannak aggályaim a mediációval kapcsolatban, és én is úgy gondolom, hogy csodákat nem lehet tőle várni. Véleményem szerint el kell telnie egy jó pár évnek, amíg a jogalkalmazó és a köztudat is elfogadja, és felismeri a mediációban rejlő lehetőségeket.

[1] DE-ÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszék (Doktoranda ME-ÁJK)